

**JOAQUIM ESCRIVÀ DE ROMANÍ I
FERNÁNDEZ DE CÓRDOBA,
UN POLIFACÈTIC ARISTÒCRATA
VINCULAT A LA HISTÒRIA
DE SANT JUST DESVERN**

Grup d'Espeleologia Rats Penats (GERP)

Adherit al CES

Permeteu-nos de copsar, ni que sigui a grans trets, el perfil biogràfic del nostre personatge, car, malgrat la feixuguesa de les dades que seguiran, ens han de servir per a conèixer l'home que a finals del segle passat tingué un lloc dins la història del nostre poble.

Els Escrivà, llinatge d'oficials reials establerts al Regne de València en temps de la conquesta, durant la primera meitat del segle XIX pel matrimoni de Joaquim Escrivà de Romaní i Taverner amb Maria Francesca de Dusai i de Fiveller, adquireixen el títol del Marquesat de Monistrol d'Anoia¹ i la propietat de la finca anomenada Torre Blanca situada als termes municipals de Sant Just Desvern i Sant Joan Despí, i a tocar del nucli urbà de Sant Feliu de Llobregat.

Fill d'aquest matrimoni fou Josep M. Escrivà de Romaní i de Dusai, marquès de Monistrol d'Anoia i de Sant Dionís, baró de Beniparrell i de Prullans. Nasqué a Barcelona l'any 1825, estudià a Friburg (Suïssa) en un col·legi de jesuïtes, fou regidor i tinent d'alcalde de Barcelona; nomenat senador vitalici, el 1862 passà a residir a Madrid, on es casà amb Antonia Fernández de Córdoba,² el 1867 ingressà a la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando on va llegir «un notable discurso sobre arquitectura ojival». Com a acompanyant de la infanta Mª Isabel en el seu viatge a Viena l'any 1880 fou investit majordom major i cap de la Casa de la infanta, gentilhome, gran d'Espanya, president de la comissió permanent de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre a Madrid, membre del Reial Consell de Sanitat, de la secció primera del Consell d'Agricultura i de la Comissió Central de Defensa contra la Fil·loxera, gran creu de Villaviciosa de Portugal i cavaller de la gran creu de Carles III, va ésser proposat per a ocupar l'alcaldia de Madrid i per al Ministeri de Foment.³

El lector ens haurà de perdonar aquesta mena de currículum, que creiem però del tot necessari, ja que es tracta del pare del nostre protagonista i ja ens dona una idea del marc familiar i social en el qual es mourà. Tanmateix, el personatge esmentat ja havia de tenir alguna relació de certa importància amb Sant Just Desvern, perquè a la seva mort el consistori decideix de dedicar-li un carrer, com més endavant veurem.

I si el pare fou una celebritat del seu temps, el seu hereu, en els quaranta anys que la vida li atorgà (morí set anys després que el seu progenitor), aconseguí àmpliament d'emular la carismàtica carrera del seu ascendent.

Joaquim Escrivà de Romaní i Fernández de Córdoba, nascut a Madrid el 3 de juny de 1858, als setze anys començà els estudis de dret civil i dret canònic, i la car-

1. El marquesat de Dusai (concedit el 1795) rebé el nom de marquesat de Monistrol d'Anoia des que el 1796 fou expedit el reial despatx al seu concessionari, Francesc de Paula de Dusai. La branca principal de l'estirp s'extingí el 1854 amb la mort de Maria Francesca de Dusai i Fiveller, filla de Francesc de Paula, marquesa de Monistrol i baronessa de Bestracà, casada amb Joaquim Escrivà de Romaní i de Taverner, marquès de Sant Dionís (*Gran Enciclopèdia Catalana*).

2. Antonia Fernández de Córdoba, comtessa de Sástago, marquesa d'Aguilar, d'Espinardo, de Peñalba i d'El Campillo. *Gran Enciclopèdia Catalana*, tom 10, pàg. 147.

3. *Gran Enciclopèdia Catalana*, tom 10, pàg. 146; *Enciclopèdia Espasa*, tom XX, pàg. 981.

JOQUIM ESCRIVA DE ROMANÍ I FERNÁNDEZ DE CORDOBA, UN POLIFACETIC ARISTOCRATA
VINCULAT A LA HISTORIA DE SANT JUST DESVERN

DATA 1893

FONT: J. Maspons Camarasa, *Agricultura Geografia General de Catalunya*, pàg. 603

TEMA: En Joaquim Escrivà de Romaní i Fernández de Córdoba, marquès de Monistrol i d'Aguilar.

Marquès de Aguilar
Marquès de Monistrol

Data: 1890 i 1893

FONT: Arxiu Històric Municipal i arxiu patrimonial de can Cardona.

TEMA: Signatures autogràfes del marquès (28 de febrer de 1890: com a marquès d'Aguilar; 16 d'octubre de 1893: com a marquès de Monistrol).

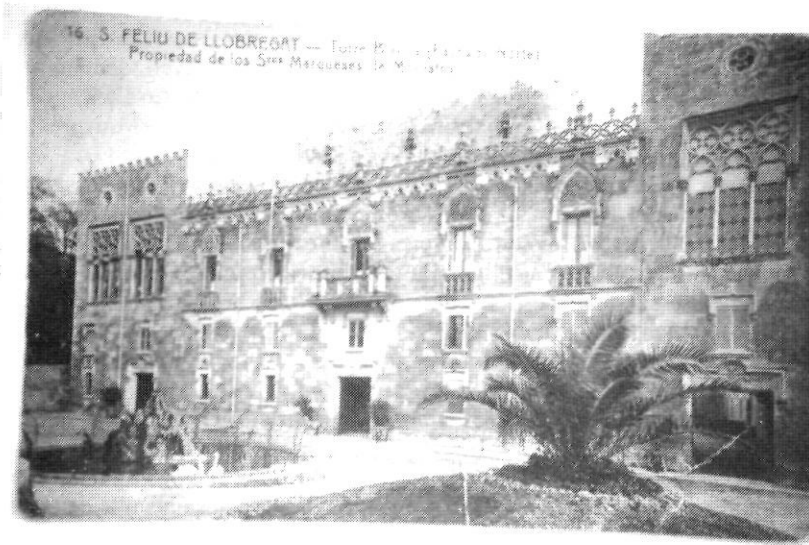
rera d'enginyer agrònom. Un cop acabades, visità les principals ciutats d'Europa, i el 1883 va ser elegit diputat per Olot, i va ésser constantment reelegit per les seves idees proteccionistes que sempre demostrà, especialment en la discussió dels tractats amb Alemanya i Anglaterra. Director general d'Agricultura, Indústria i Comerç durant el bienni 1891-1892, va fer possible amb el seu esforç la creació de les Cambres Agràries. Es portaren a terme ambiciosos projectes innovadors, com les estacions enotècniques i enològiques, les granges agrícoles i sericícoles; emprengué la reorganització dels cossos d'enginyers de Montes y Minas. Fou regidor de l'Ajuntament de Madrid, gentilhombre de la cambra d'Alfons XII, president de la Societat Catalana d'Horticultura; acadèmic de la Reial Acadèmia de Jurisprudència, lloc on pronuncià eloqüents discursos sobre el projecte de Codi Civil en favor del Dret Civil Català; conseller del Mont de Pietat de Madrid; «Maestrante» de València; secretari de la comissió permanent a Madrid de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre; cap superior de l'Administració Civil, càrrec que el menà a fer una proposició de llei sobre la inamovibilitat dels funcionaris; oficial del Mèrit Agrícola de França; gran creu de l'Estrella Polar, conferida pel rei Òscar II de Suècia per haver-lo acompanyat a l'Exposició Universal de Barcelona el 1888; fundà el Cercle de Sant Isidre per a la protecció dels obrers, el qual acompanyà en el pelegrinatge a Roma el 1894, i del qual fou president fins a la seva mort, que va tenir lloc el 14 de setembre de 1897 a la seva finca de la Torre Blanca, havent-lo extremunciat el capellà de la casa, Mn. Llorenç Raimat.⁴

Sense pretendre fer una avaluació exhaustiva de la seva personalitat, sí que ens en podem fer una idea a grans trets: nascut d'una família benestant que li proporcionà els estudis i les relacions a alt nivell, no tingué cap mena de problema a seguir la trajectòria del seu pare, concretament en dos camps molt específics, com són la política i l'agricultura. Hem de suposar que a tot arreu devia tenir les portes obertes; potser li entreveiem un tarannà filantròpic fora d'oportunitats o interessos, fruit d'una bonhomia que caracteritza l'aristòcrata del darrer quart del segle XIX i el primer de l'actual, amb els béns terrenals assegurats i unes conviccions morals i religioses fortament assentades, postura sostinguda en front d'una puixant burgesia, que ja s'albira com a iniciadora del futur sistema capitalista. Veiem com amb freqüència tracta amb alts càrrecs, o bé amb dignataris estrangers que li concedeixen honors, i alhora funda una institució per als obrers, defensa la jurisprudència catalana o reclama uns drets per al funcionariat civil.

Veient tota aquesta llista de càrrecs i activitats, hom es pregunta si tingué temps per a les coses més mundanes, i, per ser més localistes, concretament quina va ser la seva relació amb el nostre poble. Habitualment, tota la documentació que fa referència a la Torre Blanca, la trobem signada pels seus administradors, i en l'època que ressenyem, per Ramon Puigdevall i Ferran, advocat, com a apoderat del marquès de Monistrol. Tanmateix, però, hi ha tres documents autògrafs de Joaquim Escrivà de Romaní, cadascun de distinta índole, els quals són els que donen peu al present treball, i que passarem a comentar tot seguit.

4. *Gran Enciclopèdia Catalana*, tom 10, pàg. 146; *Enciclopèdia Espasa*, tom XX, pàg. 981. També Paz y Tregua. Maig de 1898. Xerocòpia facilitada gentilmente per Llorenç Sans (Sant Feliu de Llobregat).

JOQUIM ESCRIVA DE ROMANI I FERNANDEZ DE CORDOBA, UN POLIFACETIC ARISTOCRATA
VINCLAT A LA HISTORIA DE SANT JUST DESVERN

DATA: Anterior a 1914

FONT: Original: Pere Gramé. Clixé: A.R.E.S. Còpia: A.H.M.

TEMA: Façana nord del palau de la Torre Blanca, enderrocat durant la dècada dels anys quaranta.

DATA: 4 d'octubre del 1890

FONT: Arxiu Històric Municipal. Lligall Correspondència 1890.

TEMA: Escut heràldic dels marquesos de Monistrol, tal com apareix a la capçalera del seu paper de cartes.

El primer és una carta datada a Barcelona el 28 de febrer de 1890 i adreçada a Miquel Mallol⁵ que comença amb un «Mi distinguido amigo» i seguidament li comunica que ja li ha arribat la partida de sulfat de coure que esperaven, demana una llista de persones a qui se'ls pot entregar i la quantitat per individu. En l'encapçalament d'aquesta carta, hi figura «Joaquin Escrivà de Romaní» «Marqués de Aguilar», i la signa com a tal (marquès d'Aguilar).⁶

Ens trobem a les acaballes del segle XIX i els nostres camps han passat per dues plagues que en vint-i-cinc anys han assolat la seva principal producció: la vinya, l'ha reduïda gairebé a la meitat. Algunes famílies modestes que en depenien econòmicament han d'anar a cercar feina a la creixent Barcelona industrial. Els terratinents locals, entre els quals destaquen els propietaris de la Torre Blanca (Josep M. Escrivà de Romaní, membre de la Comissió Central de Defensa Contra la Fil·loxera) i can Modolell, l'any 1882 substitueixen la resta de l'antiga vinya per l'americana, més forta i resistent, i posen en pràctica una nova tècnica de conreu: l'empelt;⁷ a la Torre Blanca l'any 1883 es construeix un edifici destinat a sala de màquines per a l'elevació d'aigües per al regadiu dels camps contigus⁸.

Davant de la crisi, aquesta visió innovadora amb creació de nous tipus de conreu i aportació de noves tècniques, ben segur que s'ha de fer palesa als ulls de la pagesia local de l'època, tradicionalment conservadora. És per això que és important l'existència d'aquesta carta que constata la relació entre el consistori municipal i l'home (amb vastos coneixements sobre la qüestió), que aquest mateix any 1890 és nomenat director general d'Agricultura.

La segona comunicació personal que hem localitzat del marquès porta l'escut d'armes de la família i l'escrit està emmarcat amb una franja negra d'un centímetre i mig de gruix, aproximadament (en senyal de dol), és de data 4 d'octubre de 1890 i la signa el «Marqués de Aguilar» des de la «Torre Blanca San Justo Desvern».

Transcrivim literalment el seu contingut:

«Con verdadera satisfacción he recibido el atento oficio de V.S. de fecha 25 de Setiembre último, en el que se me comunica el acuerdo tomado por esa Corporación de su digna Presidencia, en la sesión celebrada el día 6 del expresado mes, de designar con el nombre de «Calle del Marqués de Monistrol», la que en breve ha de abrirse al servicio público, en el ensanche de San Justo

5. Miquel Mallol i Raventós, alcalde del govern municipal des de l'1 de juliol de 1887 fins al 5 de gener de 1890. Vegeu RENOM, Mercè, «Les grans transformacions del segle XIX», dins *Sant Just Desvern, un paisatge i una història*, Ajuntament de Sant Just Desvern i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, núm. 57, 1987 (d'ara endavant SJDUPIUH).

6. Arxiu Històric Municipal (d'ara endavant AHM), llig. Correspondència 1890.

7. RENOM, Mercè, «Les grans transformacions del segle XIX», capítol IV, «L'agricultura». *SJDUPIUH*. Vegeu també REVERTER, Miquel, «Evolució agrícola a Sant Just», *La Vall de Verç*, núms. 8, 9 i 11, octubre i novembre 1979 i gener 1980.

8. AHM, expedient municipal d'obres, 1883.

Desvern. Es muy de agradecer el testimonio de consideración y de cariñoso respeto que ese ilustrado Municipio dedica a la Memoria del difunto Marqués, que con tanto interés vio en vida todo lo que pudiere afectar al pueblo de San Justo Desvern; y el que suscribe, por si y en nombre de su Sra. Madre, la Excma. Sra. Condesa de Sástago, Marquesa Vda. de Monistrol, dá las mas expresivas gracias al Ayuntamiento de su digna Presidencia y le ofrece asistir, si sus ocupaciones lo consienten, al acto oficial de la apertura de esa Calle, honrándose en ello y honrando á la vez la memoria de su difunto y querido padre. á V.S. muchos años».⁹

La carta, prou explícita per si sola, fa referència a una sessió municipal del 6 de setembre, de la qual no hem pogut tenir constància; sí que existeix, però, l'acte de la celebrada el 18 d'octubre i presidida per l'alcalde Andreu Biosca i Carbonell, en la qual es notifica a la corporació que com a resultat de l'entrevista amb el senyor marquès d'Aguilar, s'ha fixat la data del 23 d'octubre a les tres de la tarda per a l'acte d'obertura del carrer del Marquès de Monistrol i la inauguració de la font comunal; s'acordà així mateix convidar a l'acte els senyors Francesc i Josep Cardona, i el capellà de la parròquia.¹⁰

Heus aquí, doncs, que el dijous 23 d'octubre, amb una hora de retard sobre la prevista, el consistori, representat pels Srs. Biosca, Mallol, Canals, Campanyà i Comas, rep a la seu municipal el marquès d'Aguilar, i tots plegats s'adrecen cap al ja imminent carrer del Marquès de Monistrol. Compareixen també a l'acte els Srs. Rius, Company, Busquets, Fàbregas, Cardona (pare i fill, propietaris dels terrenys on s'ha d'emplaçar la futura via), i el mossèn, Felip Quart,¹¹ que farà les benediccions pertinents. Arribats a l'indret, el batlle fa entrega d'un pic al marquès, i aquest amb un cop simbòlic inaugura les obres d'obertura del vial que fins avui dia porta el nom en memòria del seu pare.¹² Seguidament la comitiva es dirigeix al carrer de Badó, on s'estrena la primera font pública del poble, i finalment a l'Ajuntament, on els esmentats signen l'Acta dels fets.¹³

No hi ha gaires referències documentades respecte a la relació directa que el difunt Josep M. Escrivà de Romaní mantingué amb Sant Just Desvern, però una bona prova que sí existiren, és el fet que se li dediqui un carrer, «pagando así el tributo de respeto y admiración que debe este pueblo al ilustre hijo adoptivo que con tanto interés vio en vida todo cuanto pudiera afectar a este pueblo», com diu textualment l'acta esmentada. Corroborant això, hi ha una carta de 31 d'octubre de 1888

9. AHM, llig. Correspondència 1890.

10. AHM, actes sessions municipals, 1890.

11. És curiós constatar que en el rectorologi del llibre *Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern*, Mn. Antoni Tenas, en la data que ens afecta, menciona com a rector Mn. Felip Planells i Guardiola; cal suposar que es tracta d'ell mateix, però no hem aconseguit més dades que ho confirmin.

12. El carrer canvià de nom temporalment durant els anys 1937 i 1938, en què passà a denominar-se (si més no oficialment) Bach de Roda, fins a l'entrada de les tropes espanyoles a la primeria de 1939.

13. AHM, actes sessions municipals, 1890.

dirigida a Miquel Mallol, alcalde, comunicant-li que aquella mateixa tarda la infanta Isabel visitarà la Torre Blanca, per si l'Ajuntament vol oferir els seus respectes a convidada tan il·lustre.¹⁴

Sabem que també es dedicà un carrer al seu fill, encara en vida, i probablement al mateix moment o poc després dels actes anteriorment comentats. Això és el que es dedueix del fet de trobar, en un projecte de la urbanització promoguda per Francesc Cardona, l'any 1892, retolada amb el nom de Marquès d'Aguilar la cruïlla inferior del nou carrer del Marquès de Monistrol, abans camí de la Plana, després rambla de Modolell i avui rambla de Sant Just.¹⁵

Tot seguit comentarem la tercera carta, que ens introdueix en la qüestió que clou aquest petit retrat literari de Joaquim Escrivà de Romaní i els seus vincles santjustencs. És un escrit del novell marquès de Monistrol, i com a tal la signa (deixant d'utilitzar el títol de marquès d'Aguilar, com fins ara havia anat fent), amb encapçalament imprès com a «El Diputado á Cortes por Olot», datat a la Torre Blanca el 16 d'octubre del 1893 i a l'atenció de Josep Cardona com a particular. Tracta sobre l'aprovació per part de Josep Cardona, d'un esborrany d'escriptura que ha d'autoritzar el pas d'una rasa de conducció d'aigües per terrenys que li pertanyen, fent constar alguns amidaments i algunes consideracions respecte a indemnitzacions i servituds.¹⁶

El document en si no ens aportaria més que el fet de confirmar unes relacions de bon veïnatge en la resolució de petites qüestions patrimonials, però en aquest cas ens dona peu a descobrir-vos la faceta de qui hem biografat com a propietari i fundador de la Societat d'Aigües Potables de Sant Just Desvern.

Seguim el fil dels esdeveniments: el 24 de juny de 1891, Francesc Cortés, periodista, demana permís a l'Ajuntament per a fer obres de canalització i conducció d'aigua de mina pels carrers del poble, amb la súplica que no li sigui cobrada cap retribució ni arbitri, donada la mancança del líquid element que pateix la població.¹⁷ Gairebé un any després trobem una altra instància, l'11 de març de 1892, on Francesc Cortés, junt amb Andreu Biosca, i l'apoderat del marquès, Ramon Puigdevall, assabenten el consistori que s'han constituït en societat per a l'explotació de les aigües i sol·liciten que el permís concedit anteriorment a Francesc Cortés es faci extensiu a la Societat d'Aigües Potables de Sant Just Desvern.¹⁸ Tenim constància que l'agost del mateix any l'empresa ja subministrava aigua als particu-

14. AHM, llig. Correspondència 1888.

15. GIRONÈS, Jordi, «La primera urbanització de Sant Just», *La Vall de Verç*, núm. 44, gener de 1983, pàg. 8.

16. Arxiu patrimonial de can Cardona.

17. AHM, expedient municipal d'obres del 25 juny - 3 juliol de 1891.

18. AHM, expedient municipal d'obres de l'11 de març de 1892. El document de referència diu que s'hi adjunten plànols i memòria, però aquest malauradament no s'han pogut localitzar; tanmateix, però, en el lligall de Correspondència de 1906, figura inventariat «Un libro proyecto para alumbramiento de aguas potables en este pueblo, del año 1892», que confirma la seva existència.

JOQUIM ESCRIVA DE ROMANI I FERNANDEZ DE CORDOBA, UN POLIFACETIC ARISTOCRATA
VINCULAT A LA HISTORIA DE SANT JUST DESVERN

DATA: Dècada 1920-1930

FONT: Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern.

TEMA: Carrer del Marquès de Monistrol, així denominat en honor de Josep M. Escrivà de Romani, pare del nostre personatge.

lars del poble, a finals d'any ja en gaudeixen els veïns d'Esplugues,¹⁹ i a tot estirar des de mitjans 1893 se'n rep a Sant Feliu de Llobregat.²⁰

La Societat, domiciliada des d'un principi a Barcelona, al núm. 25 del desaparegut carrer de la Riera de Sant Joan, l'any 1894 (dos anys després de la seva constitució) queda refosa en un únic soci: Joaquim Escrivà de Romani, marquès de Monistrol,²¹ i continuarà així, passant de pares a fills, fins a la seva desaparició l'any 1943, en què la Sociedad General de Aguas de Barcelona es fa càrrec de l'abastament de la població.²²

El Sant Just de mitjan segle XIX patia certament problemes d'aigua, tot i que pel seu territori n'abundaven els corrents, aquests només permetien proveir algunes cases i conrear en determinats indrets, aquells qui no tenien altres recursos havien d'anar a cercar l'aigua al pou del comú, situat de feia molts anys al raval de la Creu.²³ Recordem, a més a més, que el 1854 havia esclatat a Barcelona una epidèmia de còlera i es va estendre a molts pobles del Principat, va afectar també Sant Just, on va causar quinze víctimes mortals. Tornà a reproduir-se l'any 1884 i es va mostrar benigna, aquest cop, amb la gent del nostre poble,²⁴ i el 1892 apareix de nou el fantasma de la pesta sobre Europa, fet que porta a publicar, per part de la Junta Provincial de Sanitat, un seguit de preceptes higiènics que insisteixen força a tenir cura en la captació d'aigües.²⁵

En aquesta ocasió, veiem com l'instint innovador del personatge no està pas mancat de visió comercial, i com en pocs anys passa a gaudir de tot l'usdefruit de l'empresa, començada anys enrera per iniciativa d'un altre. Ens trobem en una època en què l'aigua constitueix una preocupació bàsica en la comunitat santjustenca, i per aquest motiu... Bé, però, això serà el tema d'un altre estudi que esperem poder-vos oferir ben aviat.

Volem agrair sincerament la col.laboració de Jordi Amigó, amic i arxiver de l'Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern, per la seva ajuda constant en la recerca de dades.

Sant Just Desvern, març de 1990 Grup Espeleològic Rats Penats

19. CARBONELL, Mn. Esteve, *Esplúgues de Llobregat, monografia històrica*, Barcelona, 1949, pàg. 51.

20. Pòlissa d'abonament, núm. 106, de la Sociedad de Aguas Potables de San Justo Desvern, a favor d'Antoni Comas i Ribas, de Sant Feliu de Llobregat, de data 1 de juliol de 1893. Xerocòpia cedida gentilmente per Jordi Amigó, de Sant Feliu de Llobregat.

21. AHM; expedient municipal d'obres, 1894. Carta de la Sociedad de Aguas Potables de San Justo Desvern del 3 d'abril.

22. MALARET I AMIGÓ, A. «Les primeres dècades del segle XX», pàg. 458. *SJDUPIUH*.

23. RENOM, Mercè, «Les grans transformacions del segle XIX», pàg. 402-403. *SJDUPIUH*.

24. TENAS, Mn. Antoni, *Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern*, pàgs. 213-214.

25. AHM, llig. Correspondència 1892. Fullet «Preceptos higiènicos ó medidas preventivas contra el cólera aprovados por la Junta Provincial de Sanidad en sesión de 18 de Julio de 1892».

**BIBLIOGRAFIA DE JOAQUIM ESCRIVÀ DE ROMANÍ I
FERNÁNDEZ DE CÓRDOBA**

- AA.VV. «*Sant Just Desvern, un paisatge i una història*».
Ajuntament de Sant Just Desvern i Publicacions de l'Abadia de
Montserrat, núm. 57, Barcelona, 1987
Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern.
Arxiu patrimonial de can Cardona.
- CARBONELL, Mn. Esteve, *Esplugues de Llobregat, monografia històrica*,
Barcelona, 1949.
Enciclopèdia Espasa.
- GIRONÈS, Jordi, «La primera urbanització de Sant Just», *La Vall de Verç*,
núm. 44, gener de 1983.
Gran Enciclopèdia Catalana.
- TENAS, Mn. Antoni, *Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just
Desvern*. Barcelona, 1947.